

Aleg 286

Sprawozdanie

Wydziału krajowego w sprawie utworzenia Krajowej centralnej Kasy dla Spółek rolniczych.

Wysoki Sejmie!

Projekt utworzenia Krajowej centralnej Kasy dla Spółek rolniczych, który niniejszem sprawozdaniem ma zaszczyt Wydział krajowy przedłożyć Wysokiej Izbie do zatwierdzenia, jest tylko naturalnym wynikiem stopniowego postępu akcji krajowej, podjętej przed 8-miu laty dla poparcia rozwoju Spółek oszczędności i pożyczek. Pomoc kredytowa dla tych Spółek stanowiła od początku i stanowi dotychczas jedno z głównych zadań krajowego Patronatu ale w miarę postępu w działalności Spółek musiała się zastosowywać do ich rzeczywistych potrzeb. Dlatego też urzędzenia i świadczenia kredytowe krajowego Patronatu już parokrotnie się zmieniały i urozmaicały.

Podstawą dla urzędzeń i świadczeń kredytowych krajowego Patronatu był dotychczas i ma — według intencji Wydziału krajowego — nadal pozostać „Krajowy fundusz pożyczkowy dla Spółek oszczędności i pożyczek“, utworzony uchwałą Wysokiego Sejmu z 16. marca 1899. Fundusz ten powstał i rośnie, jak wiadomo, z corocznych dotacyj po 40.000 K, które od roku 1899 poczynając, mają w myśl uchwały sejmowej przez lat 50 wpływać z ogólnych funduszy krajowych do odrębnego „funduszu pożyczkowego dla Spółek oszczędności i pożyczek“. Atoli Wysoki Sejm przewidział, że gromadzący się w ten sposób kapitał funduszu pożyczkowego nie wystarczy na zasilenie kredytem Spółek patronackich i dlatego na podstawie uchwały sejmowej otwarł Bank krajowy temuż funduszowi pożyczkowemu kredyt w rachunku bieżącym aż do wysokości dwóch milionów Koron na poczet dalszych rat, mających corocznie wpływać dla uposażenia tego funduszu. Z odnośnej uchwały sejmowej wynika oczywiście gwarancya ze strony kraju za bezpieczeństwo i zwrot wierzytelności Banku krajowego z tytułu kredytu otwartego i udzielonego funduszowi pożyczkowemu z funduszy bankowych.

W dwóch pierwszych latach działalności krajowego Patronatu polegała pomoc kredytowa dla Spółek jedynie na udzielaniu im pożyczek na skrypty dłużne w formie aktu notaryalnego ze spłatą z reguły w 10-ciu ratach półrocznych, niekiedy dłuższą lub krótszą. Z pomocy kredytowej w tej formie korzystały i korzystają Spółki oszczędności i pożyczek w coraz rozleglejszej mierze. Już w r. 1900 musiał Wydział krajowy skorzystać z kredytu w Banku krajowym a wierzytelność Banku, wynosząca z końcem 1900 roku 104.584 K wzrasta do końca 1904 r. na 1,080.425 K, oprócz depozytów Spółek w sumie 584.813 K i zapasowego kapitału funduszu pożyczkowego w kwocie 282.708 K, użytych także na cele udzielania pomocy kredytowej dla Spółek. Zapotrzebowanie bowiem środków kredytowych jest tak znaczne dzięki temu, że akcja krajowego Patronatu w kierunku tworzenia nowych Spółek oszczędności i pożyczek postępuje szybkim krokiem a Spółki patronackie stają się odrazu popularnem i poszukiwanem źródłem danego, dogodnego kredytu dla ludności włościańskiej. Chcąc sprostać rosnącym zadaniom Patronatu, zniewolony był Wydział krajowy wyjednać sobie w r. 1905 od Wysokiego Sejmu upoważnienie do podwyższenia kredytu swego dla „funduszu pożyczkowego“ w Banku krajowym z dwóch na 2½ miliona Koron. I ten kredyt jest już obecnie wyczer-

pany na cele ratalnych pożyczek na skrypty dłużne, gdyż stan tych pożyczek (dług Spółek w tym dziale) z dniem 31. sierpnia 1907 wynosił 2,674.652 K.

Obok kredytu w formie pożyczek z ratalną spłatą okazała się już w trzecim roku działalności krajowego Patronatu nieodzowna potrzeba pomocy kredytowej w innym kierunku. Rosła mianowicie ilość takich Spółek, w których gromadziły się nieraz nawet znaczne nadwyżki funduszków obrotowych, nie znajdujących zużytkowania w okręgu działalności Spółek. Z tego powodu Spółki te domagały się coraz usilniej ułatwień ze strony krajowego Patronatu w korzystnym i dogodnym lokowaniu zbędnych funduszków obrotowych. Pobliskie instytucje kredytowe nie czyniły pospolicie tym warunkom zadosyć, ponieważ bądź to nie byłyby w stanie zwracać Spółkom doraznie znaczniejszych kwot z ulokowanych przez Spółki wkładek, bądź nasuwają Spółkom wątpliwości co do zupełnego bezpieczeństwa dla lokacji, bądź wreszcie przyznają zbyt niskie oprocentowanie depozytów albo stosują niekorzystny dla nich sposób obliczania odsetek. Rozchodziło się przytem krajowemu Patronatowi o to, żeby fundusze zbyt cenne Spółkom do obrotu, nie rozpraszały się, lecz mogły być skupione i zużytkowane dla zaspokojenia potrzeb kredytowych innych Spółek, zostających pod Patronatem krajowym. To skłoniło Wydział krajowy do wprowadzenia w życie z początkiem 1902 r. urządzenia kredytowego nazwanego „Zbiorowym rachunkiem bieżącym“. Mianowicie zaś postarał się Wydział krajowy o otwarcie krajowemu Patronatowi odrębnego rachunku bieżącego w Banku krajowym i zezwolił, aby Spółki na ten wspólny rachunek przesyłały i lokowały swoje nadwyżki funduszków chwilowo niepotrzebnych do obrotu. Od tych wkładek przyznał Wydział krajowy Spółkom oprocentowanie po $4\frac{1}{2}\%$, obliczane dokładnie od dnia wpłaty do dnia zwrotu wkładki, a niższe dopiero w r. 1906 na $4\frac{1}{4}\%$, a wreszcie w bieżącym roku na 4% . Chcąc zaś znaleźć zużytkowanie dla gromadzących się z tych wkładek funduszków, otwierał Wydział krajowy kredyt w rachunku bieżącym dla tych Spółek, które potrzebowały doraznego i częstego ale krótkoterminowego kredytu dla zaopatrzenia się na krótki czas w potrzebną chwilowo gotówkę. Takiego bowiem kredytu domagały się Spółki szczególnie w tym celu, aby na wypadek wypowiedzenia im wkładek oszczędności łatwiej mogły je zwracać właścicielom w najkrótszym czasie; to bowiem ułatwienie nadzwyczajnie przyczynia się do podniesienia zaufania do Spółki ze strony oszczędzającej ludności. Tym sposobem za pośrednictwem „Zbiorowego rachunku bieżącego“ wytworzyła się wymiana funduszków obrotowych pomiędzy Spółkami. Tworząc to urządzenie kredytowe przypuszczał Wydział krajowy, że zapotrzebowanie krótkoterminowego kredytu będzie z reguły większem, aniżeli fundusze lokowane przez Spółki z nadwyżek, nie znajdujących miejscowego zużytkowania; dlatego instrukcja o „Zbiorowym rachunku bieżącym“ przewidziała zasilanie tego urządzenia kredytowego zaliczkami pieniędzmi Banku krajowego w granicach i na warunkach, jakie przyznane zostały „funduszowi pożyczkowemu dla Spółek oszczędności i pożyczek“ w myśl uchwały sejmowej z 16. marca 1899. Dla oprocentowania nadwyżek depozytów, lokowanych przez Spółki, nad zapotrzebowanym kredytem w rachunku bieżącym dopuścił Wydział krajowy tylko ich lokację w Banku krajowym na zwykłych warunkach każdorazem obowiązujących w Banku krajowym co do wkładek na rachunek bieżący. Pomiedzy oprocentowaniem depozytów Spółek, lokowanych na „Zbiorowym rachunku bieżącym“ a oprocentowaniem udzielanego Spółkom kredytu w rachunku bieżącym, ustanowił Wydział krajowy różnicę $\frac{1}{2}\%$ dla opędzenia kosztów administracyjnych i straty, jakaby powstać mogła w razie chwilowego nadmiaru depozytów przez ich niższe oprocentowanie w Banku krajowym w porównaniu z oprocentowaniem, przyznawym Spółkom od ich depozytów.

Te dwa rodzaje pomocy kredytowej krajowego Patronatu dla Spółek oszczędności i pożyczek — t. j. udzielanie ratalnych pożyczek i „Zbiorowy rachunek“ — istniały obok siebie ale niezależnie od siebie; administrację „funduszu pożyczkowego“ z udzielanymi z niego pożyczkami na skrypty dłużne, prowadził Bank krajowy, administrację zaś „Zbiorowego rachunku“ prowadziło Biuro Patronatu, podczas gdy Bank krajowy spełniał tutaj tylko funkcje kasyera. Atoli przewidywania Wydziału krajowego co do stosunku pomiędzy napływem depozytów Spółek a zapotrzebowaniem kredytu w rachunku bieżącym okazało się trafnym zaledwie tylko przez pierwszych kilka miesięcy po wprowadzeniu w życie „Zbiorowego rachunku“; Spółki istotnie na razie więcej korzystały z otwartego im kredytu, aniżeli posiadały depozytów.

Ale już w połowie pierwszego roku zmienia się ten stosunek i napływ depozytów jest znacznie większym od zapotrzebowania kredytu w rachunku bieżącym tem bardziej, że Wydział krajowy troszczył się o to, aby ta forma kredytu nie była nadużywaną lecz spełniała tylko właściwe sobie zadania w gospodarstwie pieniężnym Spółki. Nieużytkowane nadwyżki depozytów Spółek przyniosły w r. 1902 stratę w kwocie 276 K a w r. 1903 stratę w kwocie 1.273 K, ponieważ dochód od ich lokacji w Banku krajowym nie wystarczył na pokrycie przyznanego od tych depozytów oprocentowania. Strata „Zbiorowego rachunku“ musiała być pokrytą dochodami „funduszu pożyczkowego“. Nasunęła się zatem sama przez się myśl, ażeby te dwa dotąd odrębne urządzenia kredytowe — fundusz pożyczkowy i „Zbiorowy rachunek“ — złączyć w jedno wspólne urządzenie kredytowe, pozwalające na zużytkowanie depozytów Spółek nietylko przez udzielanie kredytu w rachunku bieżącym, ale także w celu wypłacania pożyczek na skrypty dłużne z ratalną spłatą. Nie było bowiem żadnej racji, iżby „fundusz pożyczkowy“ korzystał z kredytu w Banku krajowym wtenczas, gdy „Zbiorowy rachunek“ miał nieużytkowane nadwyżki depozytów, na których ponosił straty z powodu niedostatecznego oprocentowania. To też istotnie w r. 1904 nastąpiło złączenie tych obu urządzeń kredytowych w jedną całość, z pozostawieniem nazwy „Zbiorowego rachunku“. Zmiana dokonana została przez to, że na „Zbiorowym rachunku“ ulokowany został także cały fundusz pożyczkowy dla Spółek oszczędności i pożyczek, jako oprocentowany depozyt i że wszelkie świadczenia kredytowe Patronatu, czy to w formie pożyczek na skrypty dłużne, czy też w formie kredytu w rachunku bieżącym, dokonywa się odtąd z funduszy „Zbiorowego rachunku“; o ile zaś własny kapitał (zapasowy) funduszu pożyczkowego i wkładki Spółek na rachunek bieżący nie wystarczają na wypłatę pożyczek lub kredytów w rachunku bieżącym, pomaga „Zbiorowemu rachunkowi“ Bank krajowy swoim kredytem w granicach dozwolonych uchwałą sejmową z 16. marca 1899.

To urządzenie kredytowe, trwające dotąd bez dalszej zmiany, mogło być wszakże uważane tylko za przejściową, tymczasową organizację kredytową, która nadal w swej obecnej postaci żadną miarą nie może być utrzymana, lecz wymaga przeobrażenia w odrębną instytucję kredytową, posiadającą pewne prawne i bankowe podstawy dla swego dalszego prawidłowego działania. Przedewszystkiem Wydział krajowy nie czuje się uprawnionym do prowadzenia pod własną odpowiedzialnością w dalszym ciągu interesów „Zbiorowego rachunku“. Czynności bowiem tego urządzenia kredytowego wskutek jego stopniowego, naturalnego rozwoju, przybrały już teraz wyraźnie i stanowczo charakter czynności i interesów bankowych. „Zbiorowy rachunek“ operuje już obecnie przedewszystkiem obcymi funduszami i to pochodzącymi z wkładek (depozytów) Spółek. Wkładki te według stanu z końcem 1906 r. wynosiły poważną sumę 3,246.355 K, za których zwrot i bezpieczeństwo jest Wydział krajowy bezpośrednio odpowiedzialnym. Przyjmowanie i fruktyfikowanie wkładek jest zaś niezawodnie bankową czynnością, jaka trwale nie może należeć do zakresu działania Wydziału krajowego. Również udzielanie kredytu w rachunku bieżącym przybrało wcale znaczne a także bankowe cechy; suma otwartego Spółkom patronackim kredytu wynosi obecnie 1,161.800 K. W miarę rozwoju interesów „Zbiorowego rachunku“ musiała też i gospodarka procentowa nabierać coraz wybitniej znamion bankowych. Wydział krajowy musiał się coraz więcej oglądać na to, żeby różnica płaconych i pobieranych odsetek nietylko pokrywała skromne, ale bądź-cobądź rosnące koszty administracyjne, lecz nadto wystarczyła na pokrycie ewentualnych strat, wynikających z obrotu kapitałów obcych, zwłaszcza wskutek ich chwilowego niedostatecznego oprocentowania.

Prowadzenie zatem wyżej wskazanych interesów kredytowych przekracza niewątpliwie uprawnienie Wydziału krajowego i obarcza go rosnącą odpowiedzialnością, której Wydział krajowy w dalszym ciągu nie mógłby już żadną miarą na siebie przyjmować i dlatego uważa za rzecz nie cierpiącą zwłoki przeobrażenie „Zbiorowego rachunku bieżącego“ w odpowiednio urządzoną, samodzielną instytucję kredytową.

Przemawiają zatem jeszcze inne bardzo ważne względy. Administracja „Zbiorowego rachunku“ stanowi dotychczas jeden z działów czynności bezpośrednio załatwianych przez Biuro Patronatu i jego siłami. W miarę tego, jak się dział ten rozrastał, ciążył także coraz bardziej na ogólnej działalności Biura Patronatu, która równocześnie w swoim właściwym zakresie czynności szybko się zwiększała i roz-

szerzała. Otóż dalsze traktowanie różnorodnych i wcale już rozwiniętych czynności „Zbiorowego rachunku“, z jego obecnie 20-milionowym obrotem rocznym, jako uboższego obowiązku i dodatkowego zajęcia Biura Patronatu, musiałoby niekorzystnie odbić się zarówno na właściwej działalności Biura Patronatu, jak i na kredytowych sprawach krajowego Patronatu.

Obok pomocy kredytowej dla Spółek oszczędności i pożyczek, objawia się coraz pilniejsza potrzeba pomocy kredytowej dla innych Spółek rolniczych, jak mianowicie mleczarskich, magazynowych itp. Spółki te potrzebują dwojakiego kredytu: inwestycyjnego i obrotowego a każdy z nich wymaga odmiennych warunków i odmiennego urządzenia, aniżeli kredyt obrotowy dla Spółek oszczędności i pożyczek. Dotychczas posługiwał się Wydział krajowy głównie funduszem dla popierania przemysłu rolniczego i obok pożyczek na skrypty dłużne z ratalną spłatą, zniewolony był uciekać się w kilku wypadkach do udzielania pożyczek wekslowych. Atoli regularna pomoc kredytowa nie powinna, zdaniem Wydziału krajowego, opierać się tylko na funduszach krajowych lecz należałoby się o nią także dla różnych Spółek rolniczych postarać się przede wszystkim przez odpowiednią organizację kredytową na sposób bankowy przy pomocy środków krajowych. Zadanie to zatem także w dzisiejszych ramach organizacyjnych nie może być należycie rozwiązaniem; w szczególności zaś rozszerzenie w tym kierunku działalności „Zbiorowego rachunku bieżącego“ uważa Wydział krajowy za wykluczone.

Te wszystkie zadania, jakie się obecnie nasuwają w zakresie organizacji kredytowej dla Spółek rolniczych musi się starać Wydział krajowy rozwiązać w sposób najlepiej odpowiadający zasadom i urządzeniom, na jakich się opiera akcja krajowa podjęta w myśl uchwał i zamiarów Sejmu krajowego w celu popierania rozwoju i działalności Spółek rolniczych w naszym kraju. Krajowy Patronat bez własnej organizacji kredytowej, czyniącej w zupełności zadosyć potrzebom Spółek patronackich, straciłby wkrótce rację bytu i pozbawiłby się tego wpływu, jaki jest dla niego niezbędnym w interesie dalszego prawidłowego i zdrowego rozwoju Spółek rolniczych w naszym kraju.

To są zatem główne powody, dla których Wydział krajowy uznał potrzebę wytworzenia oddzielnej, po bankowemu urządzonej, krajowej organizacji kredytowej dla Spółek rolniczych, za sprawę nietylko dojrzałą ale zarazem niecierpiącą zwłoki.

Następnie zastanawiał się Wydział krajowy nad pytaniem, czy jest wskazanem ustanowienie osobnego Oddziału dla Spółek rolniczych w Banku krajowym, czy też odrazu stworzenie całkiem samostrojnej instytucji kredytowej. Na odbytej w tym celu konferencji oświadczyli się wszyscy trzej dyrektorowie Banku stanowczo przeciw tworzeniu nowego oddziału w Banku krajowym a za odrębnym zakładem kredytowym, który zresztą może i powinien w swej działalności opierać się o kredyt Banku krajowego, i doznawać z jego strony także w innych kierunkach pomocy i ułatwień. Wydział krajowy podziela w zupełności to zapatrywanie. Nie uważa bowiem za wskazane, obarczać jedną instytucję kredytową, której już dotychczas przydzielone zostały bardzo liczne i różnorodne zadania, coraz dalszemi zadaniami i obowiązkami, gdyż w takim razie instytucja ta nie mogłaby oddać się sprawom każdego działu z tą uwagą, dbałością i sprawnością, jak to jest potrzebnem dla skutecznego w każdym kierunku działania. Szczególniej zaś właśnie dział kredytu dla Spółek rolniczych wymaga takiej baczości i zupełnego oddania się jego sprawom, ponieważ kredyt ten ma przeważnie charakter kredytu osobistego i ponieważ jego użyteczność zależy od najściślejszego dopasowania się do warunków i stosunków, w których działają już nietylko różne typy Spółek rolniczych ale nawet pojedyncze Spółki. Instytucja kredytowa dla Spółek rolniczych, mimo swej samodzielności prawnej i bankowej, musi zresztą pozostawać w najściślejszej łączności z krajowym Patronatem, stanowić niejako jego organ i dopełnienie. Pod tym względem doświadczenie wszystkich innych krajów, gdzie się rozwinęły Spółki Raiffeisenowskie i wogóle rolnicze, jest także dla naszego kraju ważną wskazówką.

W Niemczech, gdzie ruch Spółek rolniczych doszedł do najbujniejszego rozkwitu, cała jego organizacja od najniższych do najwyższych szczebli opiera się na zasadach i urządzeniach związkowych, współdzielczych. Pierwotnie, zwłaszcza do czasu wydania nowej ustawy niemieckiej o stowarzyszeniach, dosyć pospolicie zdarzało się, że zarówno zadania rewizyjne jak i kredytowe a nawet także doty-

czące obrotów towarowych skupiane były we wspólnej związkowej organizacji prowincjonalnej albo krajowej. W ostatnim okresie rozwoju przeprowadzony został, z nielicznymi już wyjątkami, rozdział w organizacji prowincjonalnej, krajowej i państwowej podług głównych zadań w ten sposób, że potworzone zostały przeważnie odrębne związki wyłącznie dla celów rewizyjnych (właściwy patronat), odrębne dla celów kredytowych, pieniężnych a wreszcie oddzielne dla celów towarowych (wspólnego zakupu i wspólnej sprzedaży). Podług statystyki Spółek rolniczych w Niemczech, wydanej w r. 1906 w Darmstadium za rok 1904, istniało w Niemczech z końcem 1904 roku ogółem 19.323 rolniczych Spółek zarejestrowanych. Z nich 95% tj. 18.344 Spółek rolniczych złączonych było w 48 związków prowincjonalnych i krajowych dla celów rewizyjnych; z tych związków rewizyjnych tylko 4 (w Nissie, Strassburgu, Trewirze i w Neustadt) spełniają także zadania kredytowe oraz (jedno z nich w Neustadt) nadto zadanie pośrednictwa towarowego. Nie mniej jak 40 z pomiędzy tych związków prowincjonalnych i krajowych, złączonych jest w wielki ogólnopolski związek (Reichsverband der deutschen landwirtschaftlichen Genossenschaften), mający siedzibę w Darmstadium; w r. 1905 nastąpiła bowiem fuzja dwóch najznacześniejszych powszechnych związków Spółek rolniczych, neuwiedzkiego i darmstadtzkiego, tak, że wytworzony „Reichsverband“ obejmował z dniem 1. sierpnia 1905 r. 40 związków prowincjonalnych i krajowych z 16.136 Spółek (88% ogółu), które miały 1½ miliona członków.

Dla tych Spółek istniało zaś z końcem 1904 roku w Niemczech nie mniej, jak 29 centralnych kas dla kredytu pieniężnego, wliczając w tę cyfrę także 4 centralne kasy, które oprócz spraw kredytu pieniężnego spełniają nadto inne zadania (rewizyjne lub pośrednictwa towarowego). Co do formy organizacyjnej są 3 centralne kasy niemieckie bankami akcyjnymi, reszta udziałowemi spółkami rejestrowanymi.

Z końcem 1904 wynosił we wszystkich centralnych kasach niemieckich	
kapitał udziałowy (lub akcyjny)	M. 18,997.274
fundusze rezerwowe	„ 911.820
rezerwy obrotowe	„ 840.293
stan czynny	„ 228,305.719
„ bierny	„ 227,811.696
zysk czysty	„ 949.278
strata (Neuwied)	„ 455.255
ogólny obrot	„ 3,058,525.446

W ostatnich latach powołaną została do życia związkowa Kasa centralna dla Spółek rolniczych w Darmstadium, obejmująca swą działalnością całe państwo niemieckie; jej głównym zadaniem pośredniczenie w obrotach pieniężnych pomiędzy prowincjonalnymi i krajowemi kasami centralnymi. Nie należy jej przytem mieszać z „Pruską centralną kasą dla stowarzyszeń w Berlinie“, która założoną została w r. 1895 dla udzielania kredytowego poparcia głównie związkowym organizacyom Spółek i stowarzyszeń wszelkiego rodzaju (nietylko rolniczym). Ufundowaną została przez wkładkę państwową w wysokości 50 milionów marek; przez przyrost procentowy wkładka państwowa wzrosła po dzień 31. marca 1906 r. na 52,400.000, fundusze rezerwowe wynosiły w tymże dniu 4,000.000, czysty zysk za r. 1905/6 M. 1,989.595. Gdy zaś wszystkie passywa (łącznie z powyższemi pozycjami) wynosiły 159,974.025 M., przeto własne fundusze stanowią tu niemniej, jak 37% wszystkich funduszy tego zakładu kredytowego, co jest niezwykle korzystnym stosunkiem własnych do obcych kapitałów.

W Austrii ogarnęły krajowe organizacje Spółek rolniczych już wszystkie kraje koronne, z wyjątkiem jedynie Dalmacyi, a przybrały rozmaite formy. Mianowicie zaś:

a) W Austrii dolnej, w Austrii górnej i w Solnogradzie objęły Wydziały krajowe — podobnie jak w Galicyi — opiekę i nadzór (patronat) nad Spółkami rolniczymi. Dla celów kredytowych potworzono w tych trzech krajach osobne „Centralne kasy“ (Niederösterreichische, Oberösterreichische i Salzburgische Genossenschafts-Zentralkasse) w Wiedniu, w Lincu i w Solnogradzie, jako stowarzyszenia z ograniczoną poręką na ustawie z r. 1873, zostające także pod kontrolą Wydziałów krajowych

b) W Gorycyi istnieje włoski Związek Spółek rolniczych (Federazione delle Casse rurali e dei sodalizi cooperativi per la parte italiana della Provincia Gorizia-Gra-

disca) dla celów rezwizyjnych (podług ustawy z 1867), podczas gdy w celach kredytowych korzystają odnośnie Spółki z usług zakładu kredytowego, „Banka friulana“, który podlega nadzorowi tegoż Związku.

c) We wszystkich innych krajach austriackich przybrały krajowe organizacje Spółek rolniczych wyłącznie formę udziałowych „Związków Spółek rolniczych“ podług ustawy z 1873, popieranych więcej lub mniej przez Wydziały krajowe ale samoistnych i łączących w sobie zadanie wykonywania nadzoru nad związkowemi Spółkami z zadaniami centralnej (krajowej) organizacyi kredytowej a często także z zadaniem pośredniczenia we wspólnych zakupach towarów rolniczych i wspólnej sprzedaży produktów rolniczych. Związki tego typu istnieją mianowicie w Styryi (niemiecki), w Karyntyi (niemiecki i słoweński), Krainie (słoweński), w Tyrolu (niemiecki) w Vorarlbergu (niemiecki), w Czechach (czeski i niemiecki), na Morawach (czeski i niemiecki) na Śląsku (czeski i niemiecki), w Bukowinie (niemiecki i ruski).

Ogółem tedy istnieje w Austrii obecnie 17 związkowych organizacyi kredytowych dla Spółek rolniczych. Allegat III. do niniejszego sprawozdania zawiera szczegółowe daty, dotyczące stanu i działalności tych centralnych kas podług ich zamknięć rachunkowych za rok 1906 (wyjątkowo 1905). Z tej tabeli wynika tedy, że te wszystkie austriackie centralne kasy obejmowały swą organizacją 4.351 Spółek oszczędności i pożyczek (Raiffeisenowskich) i 967 innych Spółek rolniczych czyli razem 5.318 Spółek a posiadały ogółem

udziałów	K	763.516	h.	—
funduszków rezerowych	„	385.881	„	40
wkładek na rachunek bieżący	„	118,958.204	„	87
długów w innych bankach	„	8,245.623	„	71
„ towarowych	„	369.482	„	70
„ innych	„	720.435	„	01
Fundusze zaś swoje miały ulokowane:				
w gotówce	„	124.220	„	93
„ papierach wartościowych	„	47,704.412	„	87
„ bankach różnych	„	25,886.191	„	21
na rachunk. bież. ze Spół.	„	45,939.294	„	94
w różnych pożyczkach	„	8,224.967	„	61
„ pretensjach towar.	„	1,926.730	„	52
„ towarach	„	12.619	„	12
„ ruchomościach	„	52.899	„	36
„ nieruchomościach	„	2,711.528	„	09
„ inny sposób	„	963.007	„	27
Ogółem aktywa wynosiły	„	129,555.871	„	92
passywa (bez czyst. zysków)	„	129,443.143	„	69
czysty zysk	„	112.728	„	23
Obroty całoroczne	„	673,472.594	„	46

Z porównania powyższych cyfr uderza przedewszystkiem niezmiernie słabe ufundowanie tych zakładów kredytowych w własne fundusze. Znikomy wprost kapitał udziałowy (763 516 K.) nawet w połączeniu z funduszami rezerwowymi (385.881 K) stanowi zaledwie 0.88% passywów, nie stoi więc w żadnym niemal stosunku do obcych kapitałów i to przeważnie każdego czasu wycofalnych (wkładek na rachunek bieżący w sumie K 118,958 204). Ten stosunek rażąco także odbija od ufundowania w kapitał udziałowy centralnych kas związkowych w Niemczech. To też „Powszechny Związek spółek rolniczych w Austrii“ założony w Wiedniu w r. 1899 uznał odrazu za jedno z głównych zadań swoich energiczne upominanie się u Rządu i u wszystkich reprezentacyi krajowych o lepsze ufundowanie tych centralnych kas w pojedynczych krajach „rezerw przez dostarczenie im z funduszków państwowych i z funduszków krajowych „rezerw zakładowych“ i „rezerw obrotowych“ (Anlage- und Betriebsreserven). Nawoływanie to do lepszego ufundowania krajowych kas centralnych przybrało następnie zmienioną postać domagania się usilnego, aby Rząd uposażył swoimi milionowymi kapitałami państwową ale związkową centralną kasę dla stowarzyszeń, o którąby się mogły oprzeć krajowe kasy związkowe.

W Węgrzech natomiast odrazu silnie i gruntownie a według własnego typu została ufundowana „Krajowa Centralna kasa dla stowarzyszeń“ na podstawie osobnej ustawy XXIII. z 1898 r. Instytucya ta oprócz spełniania zadań kredytowych, stanowi zarazem krajowy patronat dla stowarzyszeń, wyposażony zarówno we władzę,

jak i w obfite środki pomocy kredytowej. Jest ona rodzajem akcyjnego stowarzyszenia z imiennymi udziałami przede wszystkim pewnej ilości osób i korporacji a nadto także samych stowarzyszeń. Mianowicie zaś założyciele tej Centralnej kasy, t. j. państwo węgierskie, niektórzy członkowie panującego Domu, magnaci węgierscy i różne korporacje publiczne deklarowali kapitał zakładowy na razie w sumie 3,158,000, podniesiony po koniec 1905 r. do kwoty 4,311,000 K. oprócz udziałów Spółek, które z kwoty 432,000 wzrosły na 1,221.200 K. tak, iż suma wszystkich deklarowanych wkładek zakładowych wzrosła po koniec 1905 r. na K. 5,532.200, z czego wpłacono 4,983.373 K. czyli okrążyło pięć milionów koron. Stanowi to łącznie z funduszem rezerwowym (K. 233.674) blisko 10% wszystkich passywów tej Centralnej kasy z końcem 1905 r. Tym sposobem należycie ugruntowana i nadto w różne przywileje prawne wyposażona węgierska krajowa Centralna kasa dla stowarzyszeń znalazła łatwy dostęp także do taniego kredytu na światowym targu pieniężnym a przy odnawianiu przywileju również do kredytu Banku austro-węgierskiego. Dzięki temu stała się ona silnem oparciem i skutecznem poparciem dla szybko potężniejącego w Węgrzech ruchu assocyacyjnego. Zastała bowiem około 460 Spółek przy rozpoczęciu swej działalności a z końcem 1905 r. liczyła ich już 1814, w czem więcej niż 90% Spółek z charakterem wybitnie rolniczym. Korzystały one obficie z kredytu w Centralnej kasie, skoro jej pretensye do Spółek, wynoszące z końcem r. 1899 kwotę 11,910.000 K. wzrosły w r. 1905 na kwotę K. 47,078.013 pomimo tego, że inne fundusze tychże Spółek z udziałów, wkładek oszczędności i rezerw własnych podniosły się w tymże czasie z 12,644.000 K. na 63,713.858 K.

Przechodząc do pytania, jaka forma samodzielnej instytucji kredytowej byłaby dla naszych Spółek rolniczych najodpowiedniejszą, nie uważa Wydział krajowy za wskazane naśladować jedynie przykład innych krajów austriackich, gdzie wszędzie potworzono Centralne kasy dla Spółek rolniczych w formie stowarzyszeń podług ustawy z 1873 r. Wydział krajowy nie wyklucza bynajmniej w przyszłości związkowej organizacji Centralnej kasy dla naszych Spółek rolniczych, ale obecnie nie mógłby doradzać Wysokiej Izbie oparcia na tej właśnie podstawie organizacji Centralnej kasy projektowanej dla naszych Spółek rolniczych. Ta forma organizacji miałaby rację bytu wtenczas, gdybyśmy mogli istotnie liczyć na chętny i wydatny współudział przeważnej części Spółek patronackich w ufundowaniu krajowej Centralnej kasy, w przyjęciu za jej zobowiązania dostatecznej, solidarnej poręki, jakoteż na potrzebne uzdolnienie wybieralnych organów do oględnego, bezstronnego i bezpiecznego a przytem skutecznego zawiadywania interesami Centralnej kasy. Wydział krajowy nie chce się łudzić, że już obecnie znalazłyby się te konieczne warunki dla związkowej instytucji centralnej. Przy zakładaniu Spółek oszczędności i pożyczek nierzadko włościanie przed wpisywaniem się na członków stawiają pytanie, czy poręka, jaką na siebie przyjmują, dotyczy tylko interesów ich miejscowej Spółki, czy też rozciąga się także na inne Spółki — i tylko z zastrzeżeniem ograniczenia swej poręki na miejscową Spółkę przystępują do niej na członków. Tworzenie związkowej Centralnej kasy, opartej na udziałach i dalszej statutowej poręce Spółek, wymagałoby w istocie rzeczy rozszerzenia poręki pojedynczych członków poza granice lokalnej instytucji. Tego sobie nasi włościanie jeszcze w przeważnej części nie życzą; poczucie solidarności ekonomicznej, rozumienie ducha kooperacyjnego nie jest jeszcze w tym stopniu wykształcone, żeby spokojnie i bez uzasadnionego skrupułu, iż się wprowadza w błąd interesowane sfery ludności, można było już obecnie myśleć o Centralnej kasie, jako związku Spółek patronackich, opartym na ich wspólnej majątkowej poręce. Jest też mało prawdopodobnem, aby Spółki zdołały w formie udziałów złożyć kapitał, któryby przy skromnych nawet wymaganiach mógł być uznany za dostateczną finansową podstawę dla tego rodzaju centralnej instytucji kredytowej. Co więcej nawet obawiać by się należało, że utworzenie na takiej podstawie związkowej kasy centralnej dla naszych Spółek rolniczych utrudniłoby może akcyę w kierunku dalszego zakładania Spółek oszczędności i pożyczek, ponieważ rozpowszechniłaby się się opinia, że członek przystępując do miejscowej Spółki, bierze na siebie także odpowiedzialność za interesy centralnego zakładu a nawet za wszystkie inne Spółki, zostające pod Patronatem Wydziału krajowego. Zresztą w normalnych statutach dla Spółek oszczędności i pożyczek zawiera się w §. 63. stanowcze zastrzeżenie, iż poparcie Spółki, użyzione innym stowarzyszeniom zarobkowym i gospodarczym nie

może nigdy iść tak daleko, iżby Spółka za to stowarzyszenie przyjmowała majątkową porękę. Trzebaby zatem najprzód postarać się o to, aby wszystkie Spółki oszczędności i pożyczek, zostające pod Patronatem Wydziału krajowego, zmieniły swoje statuty, co nie byłoby niewykonalnem, ale wywołałoby znaczne bardzo poruszenie i trudności a dałoby właśnie sposobność do rozpowszechniania się przesadnej nawet opinii co do niebezpieczeństwa z powodu rozszerzenia odpowiedzialności członków na nową, ogólno-krajową instytucję kredytową. Jakkolwiek-bądź zresztą ta strona kwestyi przedstawiała-by się w praktyce, to jedno nie ulega wątpliwości, że przeważnej części funduszów, potrzebnych do założenia i prowadzenia związkowej centralnej kasy, musiałby kraj dostarczyć i już z tego powodu musiałby mieć zastrzeżony i przyznany decydujący głos w zarządzie i nadzorze związkowej kasy, która miałaby nazwę i pozory stowarzyszenia bez istotnego charakteru i zalet stowarzyszenia.

Wszystkie te same względy przemawiają przeciw formie akcyjnego towarzystwa, która zresztą swoim charakterem mniej odpowiada zadaniom i właściwościom Spółek rolniczych, aniżeli forma stowarzyszenia zarobkowo-gospodarczego.

Przytoczone wyżej okoliczności zostały dokładnie rozważone na konferencji przedstawicieli Wydziału krajowego z dyrektorami Banku krajowego i referentem sejmowej Komisji bankowej, Dr. Skałkowskim a jednomyślna opinia, na tej konferencji wyrażona, utwierdziła Wydział krajowy w przekonaniu zarówno o koniecznej potrzebie stworzenia odrębnego zakładu kredytowego dla Spółek rolniczych, jak niemniej o tem, że dla naszych stosunków najodpowiedniejszą formą organizacji kredytu dla Spółek rolniczych jest na teraz i na najbliższą przyszłość forma z akładu krajowego, opartego na środkach i gwarancji krajowej w ramach niezbyt przekraczających dotychczasowe środki i zobowiązania kraju na rzecz krajowego Patronatu. Z tego więc założenia wyszedł Wydział krajowy, układając załączony do niniejszego sprawozdania (Aleg. 1.) projekt statutu „Krajowej centralnej kasy dla Spółek rolniczych we Lwowie“.

Na tę Centralną kasę przeszłyby przedewszystkiem wszelkie interesy dotychczasowego „Zbiorowego rachunku“ a zatem udzielanie Spółkom pożyczek na skrypty dłużne i kredytu w rachunku bieżącym oraz przyjmowanie wkładek z reguły od Spółek zostających pod Patronatem Wydziału krajowego a nadto od władz publicznych i od instytucyj kredytowych, któreby z Centralną kasą wchodziły w stosunki dla poparcia jej działalności (§. 4. a) c) d) oraz §. 5. statutu). Oprócz tego jednak byłaby Centralna kasa powołaną do udzielania Spółkom patronackim kredytu wekslowego, do dawania im zaliczek kredytowych na podkład warrantów towarowych lub papierów wartościowych i do pośredniczenia na rachunek i zlecenia Spółek w wymianie obcych monet tudzież w zakupnie i sprzedaży papierów wartościowych i kuponów (§. 4. b) e) f).

Kredyt wekslowy nie miałby zastosowania w interesach ze Spółkami oszczędności i pożyczek lecz tylko z innymi Spółkami rolniczymi, zwłaszcza zaś ze Spółkami dla wspólnego zakupu artykułów rolniczych i dla wspólnej sprzedaży produktów rolniczych. Jest rzeczą pożądaną, aby Spółki te unikały udzielania kredytu towarowego swoim członkom bez pokrycia wekslowego raz dlatego, że takie kredyty na otwarty rachunek bieżący są według obfitego już w kraju naszym doświadczenia (np. w Kółkach rolniczych) pospolicie szkodliwe i rujnujące a powtórne dlatego, że eskont wekslowy ułatwi Spółkom w najodpowiedniejszej formie doraźne zaopatrywanie się w potrzebną do dalszego obrotu gotówkę. Centralna kasa może być przytem także w potrzebie doraźnego zaopatrzenia się w gotówkę a w takim razie portfeli wekslowy stanowiłby bardzo pożyteczne i wygodne źródło kredytu.

Kredyt warrantowy jest nieodzownym dla Spółek zajmujących się wspólną sprzedażą artykułów rolniczych (zwłaszcza zboża i innych ziemiopłodów). Ma on bardzo rozległe zastosowanie w Spółkach magazynowych dolno-austryackich, czeskich i morawskich a już także działalność naszych nielicznych Spółek tego typu dostarczyła przekonujących dowodów, że Spółki te bez takiego kredytu wprost nie mogą się rozwijać. One bowiem muszą płacić za dostarczone towary (zboże itp.) gotówką, zanim zdołają je przygotować do sprzedaży, sprzedać i cenę sprzedaży zrealizować.

Pośrednictwo w wymianie obcych monet znajdzie prawdopodobnie w Centralnej kasie wkrótce dość znaczne zastosowanie z tego powodu, że bardzo wielką część wkładek oszczędności w Spółkach patronackich pochodzi z przysyłanych lub

przywożonych zarobków naszej ludności poza granicami naszego kraju (w Prusach, Ameryce, Danii i t. p.). Przed ulokowaniem w Spółce musi właściciel lub jego rodzina postarać się (często u lokalnych pośredników) o wymianę obcych pieniędzy na tutejszą monetę. Już nieraz zwracały się Spółki do Biura Patronatu z żądaniem pośrednictwa w tym kierunku, co jednak Biuro czyniło dotychczas tylko wyjątkowo. Pośrednictwo Centralnej kasy nie napotka na trudności wobec ścisłego jej stosunku z Bankiem krajowym a będzie dla ludności i Spółek patronackich dobrodziejstwem.

Zdarza się już także zakupno papierów wartościowych przez Spółki, zwłaszcza w celu lokowania w ten sposób funduszy rezerwowych. Biuro Patronatu będzie mogło zachęcać do tego Spółki wówczas, gdy Centralna kasa będzie mogła w tym kierunku pośredniczyć. Zresztą zakupno papierów wartościowych stanowić będzie niezawodnie także jeden z ważniejszych sposobów lokacji funduszy obrotowych Centralnej kasy.

Ufundowanie „krajowej Centralnej Kasy“ ma według projektu Wydziału krajowego polegać na wkładce krajowej w kwocie dwóch milionów koron i na warunkowej gwarancji krajowej do sumy co najwyżej jednego miliona koron. W tym samym bowiem stosunku, w jakim wzrastałaby wkładka krajowa z przyrostu procentowego co najwyżej do 2 milionów koron, maleć ma tymczasowa gwarancja krajowa (§. 7, 8. i 10.) dla kredytu, uzupełniającego niewpłaconą część wkładki krajowej.

Na uzyskanie dwumilionowego funduszu dla wpłacenia wkładki krajowej nie potrzebuje Wydział krajowy domagać się żadnych nowych świadczeń od Wys. Sejmu; wystarczą fundusze w tym celu już przez Wys. Sejm dla krajowego Patronatu zawotowane a mianowicie „fundusz pożyczkowy dla Spółek oszczędności i pożyczek“. Fundusz ten posiada już obecnie w kapitale zapasowym około 450.000 K. (z końcem 1906 wynosił 402.363 K.). Brakującą zaś kwotę dla uzupełnienia tego kapitału do wysokości dwóch milionów koron może fundusz pożyczkowy uzyskać przez zaciągnięcie w Banku krajowym pożyczki komunalnej lub gotówkowej za oprocentowaniem o 1% niższem od każdorazowej stopy eskontu wekslowego w takiej wysokości, aby dotacja coroczna po 40 000 K, zapewniona przez Wys. Sejm funduszowi pożyczkowemu aż po rok 1948 wystarczyła całkowicie na opłacenie amortyzacyjnych rat pożyczki. Z tego źródła uzyskałby Wydział krajowy około jednego miliona koron, zależnie od stopy procentowej i kursu pożyczki komunalnej. Wreszcie przez kapitalizowanie narastających odsetek od ulokowanego kapitału będzie wkładka krajowa wzrastać do dwóch milionów koron. Ta wkładka krajowa ma zatem nie tylko dostarczyć Centralnej kasie kapitału do obrotu, ale także stanowić subsydjarne poręczenie bezpieczeństwa innych funduszy obcych, ulokowanych w Centralnej kasie jako-też jej innych zobowiązań, gdyby na zaspokojenie wierzycieli nie wystarczyły aktywa wraz z funduszem rezerwowym Centralnej kasy (§. 9.).

Ponieważ jednak Centralna kasa na razie nie będzie posiadała ani żadnego funduszu rezerwowego ani-też innych własnych funduszy do rozporządzenia (np. w formie udziałów), przeto uważa Wydział krajowy za rzecz nieodzowną poparcie Centralnej kasy i ułatwienie jej taniego i dogodnego kredytu przez udzielenie gwarancji krajowej dla pewnych kategorii jej zobowiązań. Do takich zobowiązań zalicza Wydział krajowy kredyt w rachunku bieżącym dla Centralnej kasy w Banku krajowym co najwyżej do takiej kwoty, aby łącznie z każdorazowym stanem wkładki krajowej nie przekraczał sumy dwóch milionów koron. Gwarancja krajowa ma zastąpić Bankowi krajowemu podkład ręczny dla kredytu w rachunku bieżącym. Kredyt ten ma jednak maleć w miarę, jak wzrastać będzie wkładka krajowa, albowiem jest on tylko środkiem uzupełnienia wkładki krajowej, kredytem krajowym. Pod tym także względem nie wiele się zmienia obecny stan rzeczy, ponieważ „Zbiorowy rachunek“ ma otwarty kredyt do wysokości nawet 2½ miliona koron w Banku krajowym a uchwała sejmowa, upoważniająca Wydział krajowy do żądania takiego kredytu od Banku krajowego, mieści w sobie ostatecznie poręczenie bezpieczeństwa tego kredytu.

Drugi rodzaj gwarancji krajowej do wysokości jednego miliona koron pragnie Wydział krajowy uzyskać dla Centralnej kasy w tym celu, aby jej ułatwić pozyskanie do obrotu takich dogodnych i tanich funduszy publicznych, których bez gwarancji krajowej Centralna kasa nie mogłaby pozyskać. Na myśli ma tutaj Wydział krajowy szczególnie fundusze pocztowej kasy oszczędności, które według

wydanych już w tym kierunku rozporządzeń ministeryalnych mogą być za odpowiednim poręczeniem krajowem dawane do rozporządzenia Centralnych kas dla Spółek rolniczych; korzystają z nich Centralne kasy w Dolnej Austrii i w Czechach za nader niskim oprocentowaniem (w r. 1906 po $2\frac{3}{4}\%$). Tak tani kredyt byłby szczególnie pożądanym i potrzebnym dla poparcia działalności rolniczych Spółek magazynowych, przede wszystkim dla udzielania kredytu warrantowego. Inne, także nisko oprocentowane fundusze publiczne mogłyby być w razie potrzeby pozyskane dla Centralnej kasy, gdyby ich bezpieczeństwo było zagwarantowane przez kraj (§. 11.).

Te zatem 2 rodzaje poręki warunkowej i tylko subsydjarnej mają Centralnej kasie ułatwić zaopatrzenie się w tanie i dogodne fundusze obrotowe. Łącznie z wkładką krajową przekraczałyby gwarancja krajowa zaledwie o $\frac{1}{2}$ miliona K. te zobowiązania, jakie kraj przyjął na siebie (do wysokości $2\frac{1}{2}$ miliona Koron) w interesie Patronatu dla Spółek rolniczych na podstawie swoich dotychczasowych uchwał, dotyczących funduszu pożyczkowego dla Spółek oszczędności i pożyczek. Ufundowanie zatem Centralnej kasy na powyższych zasadach wymagałoby tylko stosunkowo nieznacznego dalszego obciążenia kredytu krajowego.

Podobnie jak w Spółkach oszczędności i pożyczek ze względu na porękę członków, tak znowu w Centralnej kasie ze względu na porękę krajową, uważa Wydział krajowy za wskazane troszczyć się usilnie o możliwie szybki wzrost funduszu rezerwowego. Dlatego na wypadek, gdyby Centralna kasa poniosła straty, któreby się nie dały łącznie z wydatkami administracyjnymi pokryć z bieżących dochodów Centralnej kasy, proponuje Wydział krajowy użycie bieżącego dochodu procentowego od wkładki krajowej na pokrycie reszty niedoboru, zanimby potrzeba było uciec się do naruszenia funduszu rezerwowego dla pokrycia wykazanej zamknięciem rachunkowym straty (§. 31). Szybki wzrost funduszu rezerwowego uważa też Wydział krajowy jako środek przyspieszający przyszłe przeobrażenie Centralnej kasy w związkowy zakład kredytowy, dla którego podstawę stanowiłby uzbierany tymczasem zapasowy kapitał krajowej Centralnej kasy. Wycofana zaś wkładka krajowa dostarczyłaby krajowi funduszy w celu popierania innych pokrewnych zadań, jakie z rozwojem assocyacji rolniczej niezawodnie się objawia.

Skoro kraj ma dostarczyć funduszu zakładowego dla Centralnej kasy i przyjmując za nią główną, choć ograniczoną, odpowiedzialność, więc też Wydziałowi krajowemu powinien być pozostawiony decydujący wpływ i głos w sprawach administracji i nadzoru projektowanego krajowego zakładu kredytowego. Jest to tembardziej potrzebne, że właśnie chodzi o to, aby Centralna kasa działała w ścisłej łączności z krajowym Patronatem, wykonywanym przez Wydział krajowy. Ta zasada znalazła wyraz w postanowieniach statutowych, dotyczących składu Dyrekcyi i Rady nadzorczej (§. 13, 19 i 20); wszystkich członków tych organów mianuje Wydział krajowy. Atoli za słuszne i pożyteczne uznaje Wydział krajowy, ażeby pewien wpływ na administrację i na wykonywanie nadzoru przyznać także Spółkom, zostającym pod Patronatem Wydziału krajowego.

Dlatego zastrzega statut (w §. 19.), że przynajmniej czterech (z pomiędzy 9-ciu) członków Rady nadzorczej ma być mianowanych z grona pracowników w Spółkach, zostających pod Patronatem Wydziału krajowego.

Posrednio pracownicy Spółek wywierać będą wpływ swój także na skład Dyrekcyi, ponieważ wszyscy dyrektorowie i ich zastępcy mają być mianowani po zasięgnięciu opinii Rady nadzorczej. Gdyby w dalszym ciągu Spółki zastały wciążnięte do pewnych świadczeń na rzecz Centralnej kasy lub gdyby okazało się pożądanem wogóle rozszerzenie ich wpływu na zarząd i nadzór Centralnej kasy, to stać się to może przez odpowiednią zmianę statutu a Wysoki Sejm niewątpliwie chętnie widzieć będzie wzrost uzdolnienia naszych Spółek do coraz samodzielniejszego a należytego załatwiania spraw wspólnych.

Pragnąc administrację Centralnej kasy ukształtować w sposób jak najprostszy i najtańszy a przytem najbezpieczniejszy, wstawił Wydział krajowy do statutu postanowienie (§. 17), że czynności kasowe Centralnej kasy ma załatwiać kasa Banku krajowego, o który zresztą w wielu kierunkach opartą będzie działalność Centralnej kasy.

Jakkolwiek projektowana Centralna kasa dla Spółek rolniczych nie ma się opierać na organizacyi związkowej i na ustawie z 1873 r., to jednak swoim charakterem i przeznaczeniem ma nie mniej uprawnienia, aniżeli związkowe Centralne kasy

w krajach austriackich do korzystania z ulg skarbowych a więc podatkowych, należyściowych i stemplowych. W szczególności zaś dokumenty dotyczące stosunków pomiędzy Centralną kasą a Spółkami powinny być zwolnione od wszelkich należyści stemplowych, a Centralna kasa, która swój cały zysk czysty przeznacza na tworzenie funduszu rezerwowego dla poparcia dalszego rozwoju assyocjacji rolniczej, powinna być całkiem uwolnioną od opłacania bezpośredniej należyści lub podatku rentowego (potrącalnego) od odsetek płaconych od wkładek jako-też od płacenia podatku zarobkowego. Jeżeli daleko idące ulgi podatkowe przyznane zostały prywatnym przedsiębiorstwom, zakładanym w formie spółek handlowych z ograniczoną poręką podług ustawy z 6. marca 1906 r., to tembardziej — i nawet w wyższej mierze — powinny być przyznane odpowiednie ulgi instytucjom publicznym, służącym celom dobra publicznego, do jakich słusznie musiałaby być zaliczoną krajowa Centralna kasa dla Spółek rolniczych. Usługa i poparcie w tej formie ze strony państwa są nawet niezawodnie pilniejszą sprawą, aniżeli tworzenie państwowej kasy centralnej. Do tego zmierza rezolucya, zawarta w ostatnim wniosku Wydziału krajowego.

Wnioski:

Na podstawie powyższych wywodów ma zaszczyt Wydział krajowy upraszać

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

I. Sejm postanawia utworzenie „Krajowej Centralnej kasy dla Spółek rolniczych we Lwowie“ na podstawie statutu dołączonego jako alegat I. do sprawozdania Wydziału krajowego z dnia 3 września 1907 LW. 87 363 i poleca Wydziałowi krajowemu przeprowadzenie wszelkich czynności celem najrychlejszego wprowadzenia w życie tego krajowego zakładu kredytowego.

II. Sejm upoważnia Wydział krajowy do stopniowego ulokowania w krajowej Centralnej kasie dla Spółek rolniczych po jej wejściu w życie w miarę uznanej potrzeby, kwoty dwóch milionów koron, jako wkładki krajowej dla zasilenia kapitału zakładowego. Wkładka ta ma stanowić subsydyarne (dodatkowe) poręczenie dopełnienia zobowiązań Centralnej kasy wobec jej wierzycieli na następnem miejscu po zabezpieczeniu ich przez aktywa i fundusze rezerwowe Centralnej kasy.

III. Potrzebnego funduszu dla ulokowania w Centralnej kasie wkładki krajowej w myśl postanowienia poprzedniego, dostarczy „fundusz pożyczkowy dla Spółek oszczędności i pożyczek“ utworzony uchwałą sejmową z 16 marca 1899 w ten sposób, że Wydział krajowy ulokuje w Centralnej kasie kapitał zapasowy powyższego funduszu a nadto zaciągnie w Banku krajowym pożyczkę komunalną albo pożyczkę gotówkową za oprocentowaniem o 1% niższem od każdorazowej stopy eskontu wekslowego w takiej kwocie, aby na opłacenie rat amortyzacyjnych, kapitałowych i procentowych, wystarczyła coroczna dotacja krajowa, w kwocie 40.000 K., zapewniona funduszowi pożyczkowemu dla Spółek oszczędności i pożyczek w myśl uchwały Sejmu krajowego z dnia 16. marca 1899. Walutę zaciągniętej w ten sposób pożyczki po strąceniu kosztów jej zrealizowania ulokuje Wydział krajowy w Centralnej kasie jako dalszą wpłatę na rachunek wkładki krajowej, która następnie przez kapitalizowanie jej dochodu z oprocentowania ma wzrastać aż do wysokości dwóch milionów koron.

IV. Na czas, dopóki wkładka krajowa nie wzrośnie do dwóch milionów koron, otworzy Bank krajowy Centralnej kasie kredyt w rachunku bieżącym i udzielać będzie zaliczek kredytowych za oprocentowaniem niższem o 1% od stopy procentowej, obowiązującej każdorazowo w Banku krajowym dla eskontu wekslowego. Suma zaliczek udzielonych w ten sposób na kredyt w rachunku bieżącym łącznie ze stanem wkładki krajowej, wykazanym w ostatniem rocznem zamknięciu rachunkowem, nie może przekraczać dwóch milionów koron.

Dopełnienie zobowiązań Centralnej kasy z powodu czerpanego przez nią w ten sposób kredytu na rachunek bieżący w Banku krajowym poręcza Sejm imieniem kraju z tem zastrzeżeniem, iż poręka krajowa ma jedynie znaczenie dopełniające (subsydyarne) dla zabezpieczenia zobowiązań Centralnej kasy w pierwszym rzędzie przez jej aktywa i fundusze rezerwowe.

V. Dla nisko oprocentowanych wkładek albo pożyczek, udzielonych Centralnej kasie z funduszy publicznych, zwłaszcza zaś z funduszy państwowych

albo należących do zakładów państwowych, udziela Sejm imieniem kraju subsydyarnego poręczenia — na następnem miejscu po zabezpieczeniu przez aktywa i własny majątek Centralnej kasy — aż do wysokości jednego miliona koron, o ile dla tego rodzaju wkładek lub pożyczek wymagana jest według obowiązujących przepisów poręka krajowa albo poręka równorzędna krajowej.

Poręczenie powyższe wszakże dotyczyć będzie tylko tych wkładek lub tych pożyczek, co do których Wydział krajowy oświadczy się za udzieleniem poręki krajowej w myśl niniejszej uchwały sejmowej.

VI. Krajowa Centralna kasa dla Spółek rolniczych ma z chwilą rozpoczęcia swej działalności przejąć od Banku krajowego administrację krajowego funduszu pożyczkowego dla Spółek oszczędności i pożyczek, jak niemniej wszystkie aktywa i passywa wynikające ze stosunku kredytowego tak wspomnianego funduszu pożyczkowego, jak i „Zbiorowego rachunku bieżącego“ ze Spółkami, zostającymi pod Patronatem Wydziału krajowego i z Bankiem krajowym. Wydział krajowy wyda w tym celu wszystkie potrzebne zarządzenia.

VII. Gdyby wskutek uzasadnionych wymagań c. k. Rządu okazała się potrzeba zmian w treści przedłożonego statutu, upoważnia się Wydział krajowy do przeprowadzenia takich zmian, któreby nie naruszyły objętych pod II. do V. uchwał w sprawie wkładki i gwarancyi krajowej a pozostawały w zgodzie z zasadami i urządzeniami, na jakich się opierała dotychczasowa akcja krajowa dla popierania rozwoju Spółek rolniczych.

VIII. Sejm wzywa c. k. Rząd, aby dla wspomnianej w uchwale I. Centralnej kasy przyznał, względnie wyjednał w drodze ustawodawczej te wszystkie ulgi należnościowe, stemplowe i podatkowe, z których korzystają związkowe centralne kasy dla Spółek rolniczych, oparte na ustawie z 9. kwietnia 1873 Dz. pp. Nr. 70, jako też Spółki handlowe z ograniczoną poręką, oparte na ustawie z 6. marca 1906 r. Dz. pp. Nr. 58, o ile przyznanie tym związkom i Spółkom ulgi mogłyby mieć znaczenie i zastosowanie co do krajowej Centralnej kasy dla Spółek rolniczych.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Marszałek krajowy:

S. Badeni.

Sprawozdawca:

Dr. Tadeusz Pilot

Członek Wydziału krajowego.

Projekt statutu

Krajowej centralnej kasy dla Spółek rolniczych we Lwowie.

I. Firma, cel i zakres działania.

§. 1: Na podstawie uchwały Sejmu Królestwa Galicyi i Lodomeryi z W. Ks. Krakowskiem z dnia . . . . . 1907 r. ustanawia się krajowy zakład kredytowy, jako samodzielną osobę prawną pod firmą: „Krajowa centralna kasa dla Spółek rolniczych we Lwowie“, — po rusku: „Краєва центральна Каса для спілок рільничих у Львові“, — po niemiecku: „Landes-Zentralkasse für landwirtschaftliche Genossenschaften in Lemberg;“

§. 2. Główną siedzibą tej Centralnej kasy jest Lwów.

§. 3. Zadaniem Centralnej kasy jest popieranie działalności Spółek rolniczych, zostających pod Patronatem Wydziału krajowego przez udzielanie im dogodnego kredytu, pośredniczenie pomiędzy nimi w zużytkowywaniu nadwyżek funduszów obrotowych i załatwianie innych interesów kredytowych i bankowych dla tychże Spółek rolniczych.

§. 4. W szczególności zaś należy do zakresu działania Krajowej centralnej kasy:

a) przyjmowanie wkładek na rachunek bieżący lub na książeczki wkładowe;

b) akceptowanie, eskontowanie i oddawanie do reeskontu weksli Spółek rolniczych, zostających pod Patronatem krajowym;

c) zaciąganie i udzielanie Spółkom patronackim pożyczek na skrypty dłużne;

d) udzielanie Spółkom kredytu w rachunku bieżącym;

e) wypłacanie Spółkom zaliczek pieniężnych na zastaw kwitów składowych (warrantów) lub papierów wartościowych;

f) pośredniczenie w kupowaniu i spieniężaniu monet zagranicznych, papierów wartościowych i kuponów na rachunek Spółek jako też kupowanie i spieniężanie papierów wartościowych i kuponów na użytek własny Centralnej kasy.

§. 5. We wszystkich interesach powyższych ograniczać się winna Centralna kasa na stosunki jedynie:

a) ze stowarzyszeniami zarobkowymi i gospodarzami, które się opierają na ustawie z 9. kwietnia 1873 Dz. pp. Nr. 70 a pozostają pod Patronatem Wydziału krajowego, przyczem przed udzieleniem Spółce pożyczki lub otwarciem kredytu winna Dyrekcja Centralnej kasy zasięgnąć opinii Biura Patronatu;

b) z władzami publicznymi (państwowymi, krajowymi, powiatowymi i gminnymi, jako też z instytucjami kredytowymi i z gminnymi kasami pożyczkowymi, które swoimi funduszami chcą ułatwić i poprzeć działalność Centralnej kasy lub za jej pośrednictwem zasilać swym kredytem Spółki, zostające pod Patronatem Wydziału krajowego.

§. 6. Wszelkie interesy spekulacyjne i wykraczające poza właściwe zadanie (§. 3.) Centralnej kasy są niedopuszczalne.

II. Wkładka i gwarancja krajowa.

§. 7. Z funduszków krajowych otrzyma Centralna kasa wkładkę w kwocie dwóch milionów (2,000.000) Koron dla utworzenia swego kapitału zakładowego. Na rachunek tej wkładki wpłaci Wydział krajowy do Centralnej kasy w ciągu pierwszego roku jej działalności stopniowo w miarę uznanej potrzeby taką sumę, jaka uzyskana zostanie po uzupełnieniu zapasowego kapitału w funduszu pożyczkowym dla Spółek oszczędności i pożyczek przez zaciągnięcie pożyczki krajowej na rachunek dalszych dotacyj rocznych tegoż „funduszu pożyczkowego“ w myśl uchwały Sejmu krajowego z dnia . . .

§. 8. Od wkładki krajowej opłacać będzie Centralna kasa odsetki z reguły po trzy od sta (3%). Dochód z tego oprocentowania ma być kapitalizowany i używany na powiększenie wkładki krajowej do wysokości dwóch milionów koron, o ile nie zajdzie potrzeba użycia tego dochodu na pokrycie strat Centralnej kasy w sposób przewidziany w §. 31. tego statutu.

§. 9. Wkładka krajowa pozostaje własnością kraju ale stanowi subsidiarne poręczenie bezpieczeństwa obcych funduszków w Centralnej kasie podług podanych niżej przepisów (§. 31.).

Przed zwinięciem Centralnej kasy może być wkładka krajowa częściowo wycofaną dopiero wówczas, gdy fundusz rezerwowy Centralnej kasy wzrośnie przynajmniej do wysokości jednego miliona koron i łącznie z pozostałą w Centralnej kasie kwotą wkładki krajowej stanowić będzie sumę co najmniej dwóch milionów koron. Zupełne wycofanie wkładki krajowej (gwarancyjnej) może nastąpić dopiero po dojściu funduszu rezerwowego Centralnej kasy do dwóch milionów koron.

§. 10. Dopóki wkładka krajowa w Centralnej kasie łącznie z jej funduszem rezerwowym nie wzrośnie do wysokości dwóch milionów koron, udzielać będzie Bank krajowy Królestwa Galicyi i Lodomerji z W. Ks. Krakowskiem Centralnej kasie na jej żądanie zaliczek pieniężnych na rachunek bieżący za oprocentowaniem niższem o 1% (jeden od sta) od stopy procentowej, obowiązującej każdnocześnie w Banku krajowym dla eskontu wekslowego. Najwyższy stan zaliczek, udzielonych w ten sposób przez Bank krajowy Centralnej kasie, nie powinien łącznie z kwotą wkładki krajowej, wykazaną w ostatniem rocznem zamknięciu rachunkowem Centralnej kasy, przekraczać sumy dwóch (2) milionów koron. Za zobowiązania Centralnej kasy wynikające z tego stosunku kredytowego z Bankiem krajowym, gwarantuje kraj w myśl uchwały Sejmu krajowego z dnia . . .

§. 11. Niezależnie od gwarancyi w poprzednich paragrafach tego statutu określonej, ręczy kraj nadto w myśl uchwały . . . Sejmu krajowego z dnia . . . aż do wysokości jednego miliona koron za takie zobowiązania, które Centralna kasa przyjmie na siebie w razie powierzenia jej do obrotu funduszków państwowych lub funduszków należących do zakładów państwowych n. p. pocztowej kasy oszczędności i t. p., jeżeli dla zabezpieczenia wynikających stąd pretensyj wymagana jest w myśl obowiązujących przepisów gwarancja krajowa lub równorzędna gwarancyi krajowej. Przyjęcie przez Centralną kasę tego rodzaju zobowiązań, przez kraj poręczonych, może nastąpić tylko za zezwoleniem Wydziału krajowego.

III. Zarząd i nadzór.

§. 12. Sprawami Centralnej kasy zarządza Dyrekcyja przy częściowym współdziałaniu i pod bezpośrednim nadzorem Rady nadzorczej jako też pod zwierzchnim nadzorem Wydziału krajowego we Lwowie w zastępstwie Sejmu krajowego.

§. 13. Dyrekcyja składa się z trzech członków (dyrektorów), jako też z trzech zastępców dyrektorów, którzy urzędują tylko w razie przeszkód w sprawowaniu czynności przez dyrektorów. Wszystkich dyrektorów i ich zastępców mianuje Wydział krajowy po wysłuchaniu opinii Rady nadzorczej Centralnej kasy.

Wydział krajowy postanawia także, który z zamianowanych dyrektorów ma być przewodniczącym, który jego zastępcą a który referentem, zawiadującym bezpośrednio biurem Centralnej kasy.

Nominacyja dyrektorów i ich zastępców następuje z reguły na trzy lata; z ważnych powodów może Wydział krajowy zamianować dyrektora na dłuższy lub krótszy okres czasu.

Zamianowanie stałych dyrektorów Centralnej kasy może nastąpić tylko na podstawie poprzedniego ustanowienia przez Sejm krajowy etatu stałych dyrektorów Centralnej kasy.

§. 14. Dyrekcyja zastępuje krajową Centralną kasę w obec osób trzecich i kolegialnie:

- a) przyjmuje każde nowe zobowiązanie Centralnej kasy;
- b) udziela pożyczki lub otwiera kredyt w rachunku bieżącym;
- c) stanowi o poniesieniu wydatków administracyjnych i zakupie potrzebnych ruchomości;
- d) mianuje i uwalnia niestałych urzędników Centralnej kasy z wyjątkiem naczelnego buchaltera;
- e) przedkłada Radzie nadzorczej wnioski co do zamianowania stałych urzędników Centralnej kasy;
- f) przedkłada Radzie nadzorczej roczne zamknięcia rachunkowe (§. 28.) wraz z sprawozdaniem z swoich czynności za rok ubiegły;
- g) może przedkładać Radzie nadzorczej wnioski, mające na celu dobro i rozwój Centralnej kasy.

§. 15. Do powzięcia kolegiальной uchwały potrzeba obecności trzech a zgody co najmniej dwóch członków Dyrekcyi lub ich zastępców; uchwały mają być zanotowane w protokole z posiedzenia.

§. 16. Dyrektor-referent jest bezpośrednim zawiadowcą biura Centralnej kasy, prowadzi jej korespondencyę i czuwa nad należytem prowadzeniem rachunkowości Centralnej kasy.

§. 17. Czynności kasowe Centralnej kasy wykonywa bezpłatnie kasa Banku krajowego we Lwowie na podstawie instrukcyi wydanej przez Wydział krajowy.

§. 18. Dyrekcyja podpisuje firmę Centralnej kasy w ten sposób, że pod stampilią (pieczęcią), zawierającą dosłowne brzmienie firmy Centralnej kasy (§. 1.) kładą swoje własnoręczne podpisy którzykolwiek dwaj członkowie Dyrekcyi lub ich zastępcy.

§. 19. Rada nadzorcza Centralnej kasy składa się z 9 członków. Wszystkich mianuje Wydział krajowy na przeciąg 3-ech lat, przyczem co najmniej czterech członków powołuje Wydział krajowy do Rady nadzorczej z grona pracowników w Spółkach, zostających pod Patronatem Wydziału krajowego.

Członkowie Wydziału krajowego oraz dyrektorowie, ich zastępcy i urzędnicy Centralnej kasy nie mogą być członkami Rady nadzorczej.

§. 20. Przewodniczącego i zastępcę przewodniczącego Rady nadzorczej wyznacza Wydział krajowy, sekretarza Rady i członków komisji rewizyjnej wybiera sama Rada nadzorcza ze swego łona.

§. 21. Do zakresu czynności Rady nadzorczej należy:

a) wykonywanie szczegółowej kontroli, co najmniej raz na kwartał nad czynnościami Dyrekcji i interesami Centralnej kasy;

b) sprawdzanie rocznego zamknięcia rachunków i bilansu Centralnej kasy i przedkładanie Wydziałowi krajowemu do zatwierdzenia wraz z wnioskami co do udzielenia Dyrekcji i Radzie nadzorczej absolutorium z rachunków i czynności, rozdziału czystego zysku i pokrycia straty (§. 28.);

c) mianowanie na wniosek Dyrekcji stałych urzędników (§. 14. c);

d) przedkładanie Wydziałowi krajowemu opinii co do zamianowania dyrektorów i zastępców dyrektorów Centralnej kasy (§. 13.);

e) przedkładanie Wydziałowi krajowemu propozycji co do ustanowienia lub zmiany etatu płac członków Dyrekcji i urzędników Centralnej kasy, co do zakupu nieruchomości, co do wydania lub zmiany instrukcji administracyjnych i regulaminu dla Rady nadzorczej jakoteż wniosków i opinii w innych sprawach dotyczących rozwoju Centralnej kasy.

§. 22. Posiedzenia Rady nadzorczej zwołuje przewodniczący względnie jego zastępca. Do ważności uchwał Rady nadzorczej potrzebną jest obecność co najmniej pięciu a zgoda co najmniej trzech obecnych członków Rady. Z uchwał spisuje się protokół, który podpisuje przewodniczący i sekretarz lub ich zastępcy.

§. 23. W posiedzeniach Rady nadzorczej biorą udział z głosem doradczym dyrektorowie (względnie ich zastępcy) z wykluczeniem jednak ich obecności w czasie obrad nad sprawami osobistymi członków Dyrekcji lub dotyczącymi wyników kontroli nad czynnościami Dyrekcji.

§. 24. Wydział krajowy wykonywa najwyższy nadzór nad wszystkimi czynnościami Centralnej kasy a w szczególności ma zastrzeżoną decyzję w następujących sprawach:

a) mianuje wszystkich dyrektorów, zastępców dyrektorów i głównego buchaltera Centralnej kasy jakoteż powołuje członków do Rady nadzorczej w sposób wskazany odnośnymi przepisami tego statutu (§. 13. i §. 19.);

b) ustanawia na podstawie propozycji Dyrekcji stopę procentową dla przyjmowanych wkładek, dla udzielanych pożyczek lub zaliczek kredytowych i dla eskontu wekslowego;

c) wydaje lub zatwierdza szczegółowe przepisy dla każdego działu interesów Centralnej kasy, instrukcję administracyjną dla Dyrekcji i urzędników oraz regulamin czynności Rady nadzorczej;

d) ustanawia etat urzędników i służb Centralnej kasy;

e) rozstrzyga o nabyciu lub pozbyciu nieruchomości przez Centralną kasę (§. 21. e);

f) zatwierdza przedłożone przez Dyrekcję a sprawdzone przez Radę nadzorczą roczne zamknięcia rachunkowe i decyduje o użyciu zysków lub pokryciu straty (por. §. 28—31. statutu);

g) przyjmuje roczne sprawozdania Dyrekcji i Rady nadzorczej z ich czynności i przedkłada Sejmowi krajowemu wraz

z rocznem zamknięciem rachunkowem i swoim sprawozdaniem o działalności Centralnej kasy;

h) ustanawia komisarza swego dla udziału w posiedzeniach Rady nadzorczej z głosem doradczym i z prawem zawieszania uchwały, powziętej przez Radę nadzorczą, aż do rozstrzygnięcia sprawy przez Wydział krajowy;

i) może każdego czasu przeprowadzić szkontrum kasy, kontrolę ksiąg i dokumentów Centralnej kasy;

k) usuwa pojedynczych lub wszystkich członków Dyrekcji, głównego buchaltera i członków Rady nadzorczej w razie zaniedbywania obowiązków lub działania na szkodę instytucji i wydaje w razie potrzeby wszelkie nadzwyczajne zarządzenia w celu zabezpieczenia interesów, majątku i należytego działania Centralnej kasy.

IV. Pokrycie wydatków, rachunkowość i fundusz rezerwowy.

§. 25. Wydatki administracyjne pokrywa Centralna kasa z dochodów własnych, wynikających z bieżących obrotów we wszystkich działach jej interesów.

Obowiązkiem Dyrekcji jest przestrzegać jak największej oszczędności w wydatkach bez uszczerbku dla bezpieczeństwa a zgodnie z zadaniami Centralnej kasy.

§. 26. Normy, podług których może być przyznawany zwrot wydatków dla członków Rady nadzorczej za udział w jej czynnościach, ustanowi Wydział krajowy.

§. 27. Rok kalendarzowy jest rokiem administracyjnym Centralnej Kasy. Jeżeli Centralna kasa czynności swe rozpocznie w drugiej połowie roku kalendarzowego, natomiast pierwszy rok administracyjny kończy się dopiero z końcem następnego roku kalendarzowego.

§. 28. Corocznie w dniu 31. grudnia zamyka Dyrekcya wszystkie rachunki Centralnej kasy i w ciągu 6-ciu pierwszych tygodni następnego roku zestawia wyniki ogólnego zamknięcia rachunkowego jakoteż bilans majątkowy Centralnej kasy i wraz z swem sprawozdaniem z działalności przedkłada Radzie nadzorczej do sprawdzenia.

Rada nadzorcza winna zamknięcie rachunkowe dokładnie sprawdzić i najpóźniej do końca marca przedłożyć Wydziałowi krajowemu wraz z swoim sprawozdaniem i z wnioskami co do użycia czystego zysku lub pokrycia straty.

§. 29. Czysty zysk wykazany rocznem zamknięciem rachunkowem, przeznaczają Wydział krajowy w całości do funduszu rezerwowego tak długo, dopóki fundusz ten z przydzielanych w ten sposób czystych zysków i przez kapitalizowanie własnych dochodów (z oprocentowania) nie wzrośnie do wysokości dwóch milionów koron.

§. 30. Fundusz rezerwowy jest własnym majątkiem Centralnej kasy krajowej a jego przeznaczeniem jest służyć na pokrycie ewentualnych strat i na zabezpieczenie wszystkich zobowiązań Centralnej kasy jakoteż (w drugim rzędzie) wkładki krajowej w Centralnej kasie.

Gdy fundusz rezerwowy osiągnie kwoty dwóch milionów koron, orzeknie Sejm krajowy, czy zachodzi potrzeba dalszego zwiększania tego funduszu a w danym razie rozporządzi, w jaki sposób mają być użyte czyste zyski Centralnej kasy jakoteż dochód z oprocentowania funduszu rezerwowego.

§. 31. Stratę, wykazaną zamknięciem rachunkowem, przedłożonem przez Dyrekcję i sprawdzonem przez Radę nadzorczą, pokrywa Wydział krajowy przez przeniesienie na rachunek roku następnego albo przez odpowiednie zmniejszenie oprocentowania wkładki krajowej za tenże rok administracyjny,

przeprowadzając w tym ostatnim razie stosowną zmianę odnośnych pozycji zamknięcia rachunkowego przed jego ostatecznym zatwierdzeniem.

Gdyby mimo tego pozostała część straty niepokryta, odpisuje się ją na podstawie uchwały Wydziału krajowego z funduszu rezerwowego Centralnej kasy.

Dopiero wówczas, gdyby dochód procentowy od wkładki krajowej za odnośny rok administracyjny ani cały fundusz rezerwowy nie wystarczył na zupełne pokrycie poniesionej straty, postanowi Wydział krajowy pokrycie reszty straty z kapitału wkładki krajowej. W tym wszakże razie przedłoży Wydział krajowy na najbliższej sesji Sejmowi krajowego sprawozdanie i wnioski co do uzupełnienia uszczuplonej wkładki krajowej i co do dalszej działalności Centralnej kasy.

V. Zmiana statutów i zwinienie Centralnej kasy.

§. 32. Zmiana statutu Centralnej kasy może być dokonana postanowieniem Sejmowi krajowego na podstawie wniosku Wydziału krajowego.

§. 33. O zwinieniu Centralnej kasy postanawia Sejm krajowy, który w takim razie uchwala zarazem sposób przeprowadzenia postanowionego zwinienia zakładu.

§. 34. W razie zwinienia Centralnej kasy cały jej majątek, jaki pozostanie po przeprowadzeniu zupełnej likwidacji interesów, przechodzi na własność kraju.

Główne daty dotyczące rozwoju
urządzenia kredytowego w krajowym Patronacie

dla Spółek oszczędności i pożyczek za czas od 1899 — 1906.

Rodzaj urządzenia kredytowego	Rok	Stan z dniem 31. grudnia									
		Kapitał własny (zapasowy) fund. poż.		Wkładki Spółek na rach. bież. (depozyty)		Zaliczki kredytowe dłużne Ban- kowi kraj. (przez Pa- tronat)		Inne		Razem kapitał obrotowy	
		K	h	K	h	K	h	K	h	K	h
Pożyczki na skrypty dłużne z ratalną spłatą z funduszu po- życzkowego dla Spółek oszczęd- ności i pożyczek.	1899	40.000	—	—	—	—	—	—	—	40 000	—
	1900	80.000	—	—	—	104.584	—	—	—	184.584	—
	1901	120.000	—	—	—	321.255	—	326	22	441.581	22
Fundusz pożyczkowy jak wy- żej i oddzielnie „Zbiorowy rach. bieżący“ przyjmuje wkładki i udziela kred. w rach. bież.	1902	160.326	22	175.588	47	623.114	—	22.026	83	981.055	52
	1903	215.799	33	573.484	99	986.536	—	26.743	04	1,802.613	36
Zbiorowy rachunek bieżący po- łączony z funduszem pożyczko- wym.	1904	282.708	50	584,813	58	1,080.425	85	17.849	31	1,965.797	24
	1905	338.117	88	1,024.055	53	754.615	—	20.359	65	2,137.148	06
	1906	402.363	77	3,246.355	86	—	—	8 347	76	3,657.067	39

Stan z dniem 31. grudnia															Nadwyżka obrotowa ulokowana w Banku krajowym		Obrót roczny	
Pożyczki na skrypty dłużne			Kredyty otwarte w rach. bież				Odsetki dłużne		Inne		Razem długi Spółek w Patronacie							
Ilość	suma dłużna przez Spółki		posiadano Spółek	na łączną sumę		stan dłużny przez Spółki		K	h	K	h	K	h					
	K	h		K	K	h	K							h	K	h		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40.000	—	40.000	—
54	183.900	—	—	—	—	—	—	—	—	684	—	184.584	—	—	—	—	163.705	88
136	441.581	22	5	15.000	—	—	—	—	—	—	—	441.581	22	—	—	—	396.222	98
241	788.118	41	72	201.800	49.253	72	17.071	78	276	86	854.690	77	126.334	75	—	—	695.437	62
375	1,204.032	23	106	319.000	83.402	35	23.621	41	1.550	37	1,312.606	36	490.007	—	—	—	883.841	18
																	2,149.178	71
535	1,725.893	45	148	593.600	215.690	65	24.219	01	—	—	1,965.797	24	—	—	—	—	9,777.402	78
668	1,948.172	36	202	836.800	158.417	58	30.558	12	—	—	2,137.148	06	—	—	—	—	10,584.402	02
791	2,199.758	87	245	986.500	142.750	21	33.613	31	—	—	2,376.122	39	1,280.945	—	—	—	17,591.819	96

Centralne kasy Spółek rolniczych

w krajach austriackich podług stanu z końcem 1906 roku.

Liczba porz.	Nazwa i siedziba	Rok założenia	Ilość należą-cych Spółek			S t a n c z y n n y														S t a n b i e r n y										Ogólny obrót roczny		Liczba porz.																		
			oszczę-d. i poz.	innych	razem	Gotówka		Papiery wart.		Lokacje w bankach		Rki bież. ze Spółk.		Udzielone pożyczki		Wierzytel-ności towarowe		Towary		Rucho-mości		Nierucho-mości		Inne		Razem		Udziały					Rki bież. i inne poz. zaciągnię-te w bankach		Wkładki Spółek na rach. bież.		Długi to-warowe		Inne		Fundusz rezerwowy		Zysk czysty		Razem					
						K	h	K	h	K	h	K	h	K	h	K	h	K	h	K	h	K	h	K	h	K	h	K	h				K	h	K	h	K	h	K	h	K	h	K	h	K	h				
1	Niederösterreichische Genossenschafts-Centralkasse in Wien	1898	527	132	659	—	—	18,607.338	—	8,979.898	89	7,949.036	58	289.315	—	—	—	—	—	—	961.892	34	302.194	90	37,089.675	71	57.420	—	2,000.000	—	34,361.081	85	—	—	547.328	81	118.716	67	5.128	38	37,089.675	71	135,330.304	48	1					
2	Oberoesterreichische Genossenschafts-Centralkasse in Linz	1900	224	13	237	—	—	9,232.799	50	3,036.596	95	902.958	88	—	—	—	—	—	—	—	—	—	135.116	36	13,307.471	69	11.770	—	2,023.193	26	11,142.462	43	—	—	43.486	56	67.219	03	19.340	41	13,307.471	69	46,662.166	30	2					
3	Salzburgische Genossenschafts-Centralkasse in Salzburg	1905	42	—	42	2.219	46	938.560	—	279.900	84	108.079	69	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.833	33	1,330.593	32	1.960	—	—	—	1,327.847	10	—	—	—	—	272	84	513	38	1,330.593	32	9,197.860	20	3					
4	Verband der landwirt. Genossenschaften in Steiermark, Graz	1900	252	51	303	384	21	152.848	—	3,600.137	49	2,302.017	61	18.343	68	267.017	—	—	—	—	—	—	4.095	69	—	—	33.504	37	6,378.348	05	13.780	—	380.000	—	5,966.410	59	—	—	5.700	—	—	—	12.457	46	6,378.348	05	29,253.893	66	4	
5	Landesverband der landwirt. Genossenschaften in Kärnten, in Klagenfurt	1901	82	8	90	1.193	60	—	—	1,752.692	14	—	—	195.425	04	400	—	1.079	34	447	50	—	—	—	—	1,951.237	52	3.960	—	—	6,922.696	19	—	—	2.891	76	—	—	—	—	1,951.237	62	3,932.808	43	5					
6	Zadružna zveza w Celju	1906	55	112	167	22.930	27	—	—	10.288	59	1,626.384	72	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3.786	79	—	—	484	71	1,663.825	08	113.790	—	89.000	—	1,944.385	86	—	—	18.082	55	—	—	1.543	34	1,663.825	08	14,170.232	07	6	
7	Zadružna zveza w Ljubljani	1898	183	158	341	—	—	21.147	91	183.178	15	6,857.789	36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4.105	72	—	—	18.143	23	7,084.364	37	159.016	—	—	—	1,441.409	19	—	—	—	—	—	—	7,084.364	37	43,777.396	64	7			
8	Centralkasse der Raiffeisen-Vereine Deutschtirols, Innsbruck	1894	243	5	248	11.745	09	5,865.659	83	201.632	42	793.119	87	2,895.299	—	—	—	—	—	—	—	—	521	60	123.125	10	132.789	96	10,023.892	87	67.800	—	—	9,852.895	26	—	—	8.931	62	75.179	15	19.086	84	10,023.892	87	30,703.539	78	8		
9	Verband der Spar- und Darlehenskassen-Vereine und anderer landw. Genossenschaften in Voralberg, Lauterbach	1895	70	1	71	4.194	50	298.500	—	1,482.384	—	405.818	63	—	—	4.068	60	1.296	—	700	—	—	—	—	—	16.746	23	2,213.707	96	14.200	—	—	2,187.780	08	—	—	1.000	—	7.702	18	3.025	70	2,213.707	96	16,238.477	80	9			
10	Ustředni jednota českých hospodárských společenstev v Kralovství Českém v Praze	1896	1039	219	1258	17.007	88	1,824.387	33	901.633	35	8,453.016	62	—	—	605.429	27	—	—	—	—	—	22.817	38	1,256.483	31	42.313	60	13,123.088	74	75.720	—	598.234	93	12,182.268	48	214.621	84	39.525	23	12.718	26	—	—	13,123.088	74	101,008.019	04	10	
11	Centralverband der deutschen landwirt. Genossenschaften Böhmens, Königliche Weinberge ¹⁾	1895	544	127	671	3.915	31	3,083.570	10	1,150.213	75	7,900.519	45	191.758	61	698.594	57	—	—	—	—	—	7.055	54	263.204	84	109.332	19	13,408.164	36	43.320	—	—	13,275.428	69	80.273	95	7.086	09	1.839	21	216	42	13,408.164	36	87,681.146	98	11		
12	Ustředni jednota českých hospodárských společenstev úvěrních pro Moravu a Slezsko v Brně	1898	390	—	390	26.483	09	219.112	50	2,444.641	73	5,109.050	47	—	—	—	—	—	—	—	—	—	416	34	2.400	—	—	—	5.246	74	7,807.350	87	22.920	—	—	7,700.954	41	—	—	18.252	—	44.020	63	21.203	83	7,807.350	87	47,318.264	05	12
13	Centralverband der deutschen landwirt. Genossenschaften Mährens und Schlesiens in Brünn	1893	256	61	317	—	—	3,446.180	50	1,022.501	43	3,526.026	06	16.814	11	258.874	73	5.409	11	989	42	908.22	50	38.039	26	8,405.657	12	16.940	—	499.305	43	7,817.624	24	20.372	94	2.561	60	42.654	—	6.188	91	8,405.657	12	55,693.265	58	13				
14	Jednota českých hospodárských společenstev ve revodství Slezském v Opavě	1901	282	250	532	1.382	84	2.460	—	40.930	53	—	—	422.358	14	12.705	65	130	—	836	—	—	—	—	—	6.756	59	487.559	75	13.820	—	21.000	—	427.382	64	12.809	64	5.841	01	3.870	27	2.836	19	487.559	75	5,338.518	05	14		
15	Verband landwirt. Genossenschaftan in Schlesien, Bie-litz	1894	161	23	184	76	67	8.779	20	799.610	95	—	—	1,142.927	40	79.207	83	1.013	03	4.366	44	—	—	—	—	72.804	16	2,108.785	68	38.460	—	260.000	—	1,723.171	33	41.404	33	17.096	40	8.603	78	20.049	84	2,108.785	68	21,119.789	96	15		
16	Sojuz ruskich chliborobskich Spółok na Bukowini „Se-lańska kasa“, Czerniowce	1903	132	7	139	32.688	01	2.460	—	—	—	5.477	—	2,040.589	53	—	—	—	—	—	—	—	213	43	24.000	—	47.701	64	2,153.129	61	73.190	—	2,060.613	—	16.911	23	—	—	—	—	2.415	38	—	—	2,153.129	61	21,347.819	40	16	
17	Verband der deutschen landw. Genossenschaften in der Bu-kowina in Czernowitz ¹⁾	1903	69	—	69	—	—	610	—	—	—	—	—	1,012.137	10	432	87	3.275	30	563	85	2.000	—	—	—	—	—	1,019.019	12	35.450	—	314.277	09	667.494	50	—	—	—	—	660	—	1.137	53	1,019.019	12	4,699.091	04	17		
Razem			4351	967	5318	124.220	93	43,704.412	87	25,886.191	21	45,989.294	94	8,224.967	61	1,926.730	52	12.619	12	52.899	36	2,721.528	09	963.007	27	129,555.871	92	763.516	—	8,245.623	71	118,958.204	87	369.482	70	720.435	01	385.881	40	112.728	23	129,555.871	92	673,472.594	46					

¹⁾ Daty za rok 1905. — ²⁾ Rozróżnienie Spółek oszczędności i pożyczek od innych Spółek niedokładne.

